

ԿԱՐԾԻՔ

ԻԳ.00.02 - «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանը հայցող Մագդա Արսենյանի Արսենյանի «Խորհրդարանական մշակույթի կայացման նախադրյալները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

2020 թվականի աշնանը Արցախի Հանրապետության դեմ Ադրբեջանի սանձազերծած ագրեսիան, դրա դրդապատճառները, ընթացքն ու հետևանքները դեռ երկար ժամանակ վերլուծության են ենթարկվելու ակադեմիական հանրույթի կողմից: Այս առումով պարտադրված պատերազմը նաև սթրես-թեստ էր՝ ընդամենը հաշված տարիներ առաջ խորհրդարանական կառավարմանն անցած Հայաստանի Հանրապետության համար: Ակնկալվում է, որ առաջիկայում կիրականացվեն նաև համապատասխան հետազոտություններ, որոնք խորքային և բազմակողմանի ուսումնասիրության կենթարկեն որոշում կայացնողների և պետական ինստիտուտների, այդ թվում՝ խորհրդարանի գործողությունների համարժեքությունը ստեղծված ճգնաժամային իրավիճակում:

Վերոնշյալի համատեքստում Մագդա Արսենյանի «Խորհրդարանական մշակույթի կայացման նախադրյալները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեկնածուական ատենախոսության թեման և դրանում բարձրացված հիմնախնդիրներն անչափ հրատապ են և արդիական: Հեղինակը միջազգային փորձի հիման վրա վեր է հանել Հայկական պետականության առանցքային ինստիտուտներից մեկի հետագա զարգացման համար մի շարք կարևորագույն խնդիրներ և փորձ է կատարել մշակել ապագային միտված զարգացման ռազմավարություն՝ այն դիտարկելով որպես խորհրդարանական մշակույթի կայացման և ժողովրդավարական համախմբման հրամայական:

Մագդա Արսենյանի ատենախոսությունը համակարգված ուսումնասիրություն է, որում հեղինակը հիմնավորվել է ՀՀ խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացի փոխալմանավորված բնույթը քաղաքական համակարգի արժեքաբանական և ինստիտուցիոնալ նախադրյալների զարգացման և բնականոն արդիականացման հիմնախնդիրներով: Հեղինակն ընդլայնել է հետազոտության

կառուցվածքային-գործառական շրջանակը և բացահայտել խորհրդարանական մշակույթի արժեքաբանական փոխակերպումները, ինչպես նաև դրանց ազդեցությունը քաղաքական համակարգի կայունության վրա: Այս համատեքստում ուշադրության է արժանի հեղինակի կողմից «խորհրդարանական մշակույթ», «քաղաքական մշակույթ», «սահմանադրական մշակույթ», «անցումագիտություն», «քաղաքական արդիականացում» և «ժողովրդավարական համախմբում» իրավաքաղաքական կատեգորիաների փոխազդեցության ուսումնասիրությունը:

Միաժամանակ հեղինակը հաջողությամբ վերլուծել է «խորհրդարանական մշակույթ» հասկացության լայն և նեղ սահմանումները, ինչպես նաև հասկացության քաղաքագիտական և քաղաքական մեկնաբանությունները և ներկայացրել է նոր սահմանում, որն ունի կարևոր նշանակություն խորհրդարանական մշակույթի զարգացման հիմնախնդիրների ուսումնասիրության տեսանկյունից:

Միջգիտակարգային (պատմափիլիսոփայական, քաղաքակրթական, սոցիալ-հոգեբանական) մեթոդների կիրառման միջոցով ուսումնասիրվել է խորհրդարանական մշակույթի զարգացման էվոլյուցիան նախքան պետական իշխանության ինստիտուցիոնալացման ժամանակահատվածում, և այնուհետև, Հայաստանի առաջին, երկրորդ և երրորդ Հանրապետությունների պետականաշինության գործընթացում: Պատմափիլիսոփայական, քաղաքակրթական և սոցիալ-հոգեբանական մեթոդների կիրառման միջոցով դիտարկվել է ՀՀ-ում քաղաքական կոալիցիաների ձևավորման փորձառությունը՝ քննարկելով դրանց ինստիտուցիոնալ և մշակութային չափումները: Այս տեսանկյունից ուշագրավ է հեղինակի կողմից իրականացված միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը, մասնավորապես՝ քաղաքական կոալիցիաների ձևավորման Լիտվայի և Շվեդիայի փորձառությունները:

Քաղաքական գիտության համեմատական, համակարգման և դասակարգման մեթոդների կիրառման միջոցով ատենախոսական աշխատանքում քննարկվել են նախկին ԽՍՀՄ հանրապետությունների քաղաքական համակարգերի արժեքաբանական, սահմանադրաիրավական և ինստիտուցիոնալ փոխակերպումները, ինչպես նաև օրենսդիր-գործադիր իշխանության ճյուղերի փոխազդեցության ԳԴՀ և ՀՀ խորհրդարանական վերահսկողության մոդելները: Որպես հատուկ գիտական մեթոդ օգտագործվել է փաստաթղթերի բովանդակային վերլուծության մեթոդը:

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացությունից, հավելված 1-ից և օգտագործված գրականության ցանկից: Ներածության մեջ հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը, վերլուծված է դրա տեսական և գործնական նշանակությունը, հիմնական նպատակներն ու խնդիրները, թեմայի գիտական մշակվածության աստիճանը: Փաստարկված և հիմնավորված են թեկնածուական ատենախոսության գիտական նորույթ հանդիսացող արդյունքները: Ատենախոսությունում ներկայացված են նաև աշխատանքի մեթոդաբանական հիմքերը, փաստարկված են ատենախոսության հիմնական դրույթները:

Ատենախոսության առաջին՝ «խորհրդարանական մշակույթի ձևավորման իրավաքաղաքական ակունքները» գլխում ներկայացվել է խորհրդարանական մշակույթ հասկացության էությունը, սահմանումները և կառուցվածքը, փոխհարաբերությունները քաղաքական մշակույթ և սահմանադրական մշակույթ իրավաքաղաքական կատեգորիաների հետ: Առաջարկվող սահմանման հիմքում անցյալի փորձի ինտեգրման և արդյունավետ քաղաքական երկխոսության դրույթների ամրագրման միջոցով փորձ է արվել վերաարժևորել ժամանակի մարտահրավերներին համարժեք ներկայացուցչության և հաղորդակցության գործառույթների արդիականացման, ինչպես նաև քաղաքական և քաղաքացիական ներառականության վրա խարսխված համագործակցության մշակույթի կայացման անհրաժեշտությունը: Կարևորվել է սահմանադրականության և ժողովրդավարացման միջև փոխներգործությունը, որն արտացոլում է ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում գտնվող հասարակությունների քաղաքացիական ներուժը, վարքային մոդելները և դրանց ազդեցությունը քաղաքական ինստիտուտների գործունեության վրա: «Տեղեկատվական-գիտելիքի-արհեստական բանականության» հասարակությունում ՀՀ խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման գործընթացում վերախմաստավորվել է սոցիալականացման և վերասոցիալականացման «փափուկ ուժը»: Վերջինս հնարավորություն է տվել հիմնավորել խորհրդարանական ընտրանու կողմից քաղաքական խոսույթի միջոցով քաղաքական մշակույթը արդիականացնելու և սոցիալ-քաղաքական համակարգը ազատականացնելու անհրաժեշտությունը քաղաքականության դերակատարների միջև համագործակցության որակի բարձրացման տեսանկյունից: Այս

առումով հատկապես կարևոր է հեղինակի դիտարկումն առ այն, որ փափուկ ուժն այլևս չի կարելի դիտարկել զուտ որպես հանրային դիվանագիտության բաղկացուցիչ: Այն «խելացի ուժ» (smart power) է, որն ապահովում է ներքաղաքական կայունությունը ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացներում՝ հետամուտ լինելով արդի միջազգային հարաբերությունների համակարգում պետության ինքնության արդիականացմանը:

Ատենախոսության երկրորդ՝ «խորհրդարանական մշակույթի կայացման արժեքաբանական նախադրյալները Հայաստանի Հանրապետությունում» գլխում ներկայացվել են հետխորհրդային երկրներին, այդ թվում՝ ՀՀ-ին բնորոշ ժողովրդավարական անցումից համախմբում գործընթացի հիմնախնդիրները ներքաղաքական գործընթացների համատեքստում: Այդ խնդիրները պահպանել են արդիականությունը ներքաղաքականության համատեքստում՝ պայմանավորելով քաղաքական ընտրանու և հասարակության կողմից համարժեք վարքային մոդելների ձևավորումն ու վերարտադրությունը: Վերոնշյալը հեղինակին հնարավորություն է տվել շեշտադրել հատկապես՝ արժեքաբանական գործոնների գերակայությունը անցումային գործընթացներում՝ հրամայական դարձնելով քաղաքացիական ներուժի գնահատման անհրաժեշտությունը: Քննարկվել են խորհրդարանական մշակույթի կայացման և ժողովրդավարական համախմբման գործընթացների փոխապայմանավորված բնույթը՝ այն դիտարկելով քաղաքական համակարգի կառուցվածքային ու դերային գործոնների սիմբիոտիկ փոխազդեցության շրջանակներում: Այս մոտեցումը հեղինակին հնարավորություն է տվել գնահատելու մշակութային ստատուս-քվոն և հիմնավորել խորհրդարանական մշակույթի՝ որպես ժողովրդավարական վարչակարգերի, թերևս, ամենակարևոր չափման գործիքներից մեկը լինելու հանգամանքը: Այս առումով ուշադրության է արժանի հեղինակի պնդումն առ այն, որ խորհրդարանական մշակույթի կայացման տեսանկյունից բնավ կարևոր չէ, թե Սահմանադրությամբ կառավարման ինչ մոդել է ամրագրվել՝ նախագահական, կիսանախագահական թե՞ խորհրդարանական: Հիմք ընդունելով արդի քաղաքագիտության մեջ խորհրդարանի գործառույթային արդյունավետության չափմանն առնչվող տարաբնույթ մոտեցումները, հեղինակի կողմից առաջարկվել է մշակել խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման ինդեքս՝ գնահատելու

հասարակության վարքային մոդելների փոխակերպումների որակը էվոյուցիոն ժամանակաշրջանում՝ չափման միավոր դիտարկելով ոչ միայն ընտրական գործընթացները, այլև՝ քաղաքացիների ընկալումները խորհրդարանի՝ որպես հանրային իշխանության ինստիտուտի, խորհրդարանական ինստիտուտների, պատգամավորների, կառավարության, պետական կառավարման մարմինների գործունեության շուրջ:

Ատենախոսության երրորդ՝ «խորհրդարանական մշակույթի կայացման ինստիտուցիոնալ նախադրյալները Հայաստանի Հանրապետությունում» գլխում ներկայացվել են հետխորհրդային նորանկախ երկրներում ինստիտուցիոնալ և սահմանադրաիրավական փոխակերպումների էվոյուցիան, ինչպես նաև ՀՀ-ում խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացի տիրույթներում խորհրդարանի դերի կերպափոխումը պետական իշխանության ինստիտուցիոնալացման չորս ալիքների հոլովույթում: Այն հնարավորություն է ընձեռել գնահատելու ՀՀ Սահմանադրության համապատասխանությունը այն իրավաքաղաքական տարածությանը, որն էլ իր հերթին պետք է ապահովի սահմանադրականությունը երկրում: Դիտարկվել են 1990-ական թվականներին նախկին Խորհրդային Միության անկախացած երկրներում, ինչպես նաև ՀՀ-ում սահմանադրաիրավական և ինստիտուցիոնալ ռեֆորմների արդյունքում ձևավորված կառավարման ձևերը և դրանց գործառնության առանձնահատկությունները ինստիտուցիոնալ կերպափոխման մոդելների շրջանակներում: Խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման միտումների ուսումնասիրությունը պետական իշխանության ինստիտուցիոնալացման չորս ալիքների շրջանակներում թույլ է տալիս շեշտադրել հիմնադրույթն առ այն, որ քաղաքական մշակույթի զարգացման ցածր մակարդակը, ինչպես նաև մեխանիկական բնույթ ունեցող ինստիտուցիոնալ և սահմանադրաիրավական փոխակերպումները մեծապես խոչընդոտել են մի կողմից ժողովրդավարական քաղաքական մշակույթի զարգացումը, մյուս կողմից՝ քաղաքականության դերակատարների կողմից խորհրդարանի՝ որպես հանրային իշխանության գերակա ինստիտուտի դերի գիտակցմանը: Ատենախոսությունում ներկայացվել են Հայաստանի պատմության նորագույն շրջանում տեղի ունեցած նախագահական և խորհրդարանական ընտրությունների արդյունքում ձևավորված քաղաքական կոալիցիաների

ձևավորման և գործառնության փորձառությունը, ինչպես նաև իշխանության օրենսդիր և գործադիր ճյուղերի փոխազդեցության արդյունավետության ապահովման տեսանկյունից համագործակցության հուշագրեր և քաղաքական համաձայնություններ ձևավորելու Լիտվայի և Շվեդիայի փորձառությունները: Ուսումնասիրելով Հայաստանի նորագույն պատմության մեջ քաղաքական կոալիցիաների ձևավորումն ու գործառնումը՝ հեղինակը արձանագրել է, որ սկսած 2003 թ-ից մինչ օրս, թե՛ օրենսդիր և թե՛ գործադիր իշխանությունում քաղաքական համաձայնությունը կամ պակտը՝ որպես քաղաքական շահերի համախմբման ինստիտուցիոնալ գործիք, գրեթե միշտ անտեսվել է՝ քաղաքական և հանրային վերահսկողությունը փոխադրելով «կոլիսային» և ոչ ֆորմալ հարաբերությունների դաշտ: Այս համատեքստում հեղինակի կողմից ներկայացվել է ռազմավարական ուղենիշեր սահմանելու մասին համագործակցության հուշագրի կնքման օրենսդրական նախագիծ: Վերջինս, մի կողմից՝ աշխարհաքաղաքական և անվտանգային իրողությունները, մյուս կողմից՝ խորհրդարանական ու արտախորհրդարանական ուժերի կողմից անվտանգային և արտաքին քաղաքական կարևոր հիմնախնդիրների շուրջ թե՛ ներքին և թե՛ միջազգային հանրությանն ուղղված շահարկումներ անելու արատավոր երևույթների հաղթահարման, քաղաքական պատասխանատվության ամրագրման, բազմակողմ պարտավորությունների սահմանման, ինչպես նաև քաղաքական ճգնաժամերի հաղթահարման տեսանկյունից կարող է ունենալ կարևոր նշանակություն:

Կուսակցությունների հաշվետվողականության և դրանց գործունեության նկատմամբ հանրային վերահսկողությունը բարձրացնելու նկատառումներով՝ դիտարկվել են կուսակցությունների գործունեության սահմանադրաիրավական կարգավորումները 1995 թ. ՀՀ Սահմանադրության և դրա 2005 թ. և 2015 թ. փոփոխությունների, ինչպես նաև՝ «Կուսակցությունների մասին» 2002 թ. ՀՀ օրենքի և «Կուսակցությունների մասին» 2016 թ. ՀՀ սահմանադրական օրենքի շրջանակներում: Այս առումով առանձնացվել են հետևյալ հիմնախնդիրները՝ 1) կուսակցությունների բազմաքանակությունը, որը դեռևս չի վկայում բազմակուսակցական համակարգի զարգացման և գաղափարական բազմակարծության մասին, 2) կուսակցությունների գաղափարական և ներկայացուցչական գործունեության չափելիության

որոշակիացումը, 3) կուսակցությունների գործունեությունը կասեցնելու պայմանների գնահատումը թե՛ ժամկետի և թե՛ ժամկետի շրջանակում դրված բովանդակության տեսանկյունից:

Խորհրդարանի գործառույթային արդյունավետության բարձրացման, ինչպես նաև խորհրդարանական մշակույթի ժողովրդավարացման տեսանկյունից վերաարժևորվել է խորհրդարանական վերահսկողության դերն ու նշանակությունը: Հեղինակի կողմից իրականացված միջազգային փորձի ուսումնասիրության շրջանակներում քննարկվել են արևմտյան ժողովրդավարություններում գործող օրենսդիր և գործադիր իշխանության ճյուղերի փոխազդեցության տարբեր չափումներ, որոնք արտացոլում են խորհրդարանական և հանրային վերահսկողության արդի մեխանիզմներն ու ընթացակարգերը: Համեմատական վերլուծության շրջանակներում դիտարկվել են պետական բյուջեի մասին օրենքի ընդունման ընթացակարգերը Գերմանիայում և Հայաստանում: Ուսումնասիրության արդյունքները հեղինակին հնարավորություն են տվել արձանագրել հիմնադրույթն առ այն, որ օրենսդիր և գործադիր ճյուղերի փոխզսպման և հակակշռման տեսանկյունից փաստացի գործ ունենք խորհրդարանի նկատմամբ գործադիր իշխանության գերիշխող դիրքի հետ, ինչը ոչ միայն անընդունելի է իշխանության ճյուղերի տարանջատման և խորհրդարանական ինքնիշխանության տեսանկյունից, այլև՝ հակասում է խորհրդարանական կառավարման սկզբունքներին:

Աշխատանքում կարևորվել են նաև ՀՀ խորհրդարանական ընտրանու օրենսդրական սոցիալականացման գործառույթային, վերաբերմունքային և վարքաբանական մոդելները, որոնք ձևավորում են անհրաժեշտ նախադրյալներ խորհրդարանի և քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների միջև հետադարձ կապի վրա հիմնված արդյունավետ փոխգործակցության, ինչպես նաև սոցիալական մեդիա հարթակներում PR-GR տեխնոլոգիաների մանիպուլյացիան կրճատելու համար: Հեղինակի վերլուծությամբ վերջին տարիների ընթացքում հայաստանյան սոցիալ-քաղաքական զարգացումները վկայում են, որ քաղաքական գործիչները և տարաբնույթ շահային խմբերը PR-GR տեխնոլոգիաները կիրառում են ոչ թե հանրության հետ երկխոսելու, այլ սեփական տրոհված ինքնությունն արդյունավետ «վաճառելու» համար: Այս համատեքստում հեղինակի կողմից շեշտադրվել են հետև-

յալ հիմնախնդիրները՝ 1) սոցիալական անկայունությունը և սոցիալականացման փուլերի միջև անհամաձայնությունը, և 2) արժեքային անորոշությունը կամ բևեռվածությունը, ինչպես նաև ներկայացվել են գործնական առաջարկներ, որոնք կարող են ունենալ արդյունավետություն վերոնշյալ խնդիրների հաղթահարման ուղղությամբ:

Ամփոփելով նշենք, որ ատենախոսության հեղինակ Մագդա Արսենյանը համակողմանիորեն վերլուծության է ենթարկել հետազոտության միջոցով առաջ քաշված խնդիրները՝ հասնելով ցանկալի արդյունքների: Ատենախոսության եզրակացություններում ամփոփված են հիմնական արդյունքները, ինչպես նաև կատարված են առանցքային նշանակություն ունեցող եզրահանգումներ, ընդհանրացումներ և առաջարկություններ:

Սեղմագիրը լիովին համապատասխանում է թեկնածուական ատենախոսության բովանդակությանը՝ լինելով դրա դրույթների համառոտ արտացոլումը:

Հեղինակի հրատարակած հոդվածներն ու աշխատությունները արտացոլում են թեկնածուական ատենախոսության հիմնական դրույթները, որոնք ունեն գիտագործնական նշանակություն:

Ատենախոսությունն աչքի է ընկնում գիտահետազոտական հիմնախնդիրների հիմնավորվածությամբ, տրամաբանական հետևողականությամբ և փաստարկվածությամբ, ինչպես նաև գիտահետազոտական աշխատանքի նորարարական և կիրառական բնույթով:

Կարևորելով և բարձր գնահատելով թեկնածուական ատենախոսությունը, ինչպես նաև նկատի ունենալով հետազոտության թեմայի բազմաշերտությունն ու բազմակողմանիությունը՝ ներկայացնենք նաև հետևյալ դիտարկումներն ու հարցերը.

1. Ատենախոսության մեջ անտեսված են հանրային քաղաքականությունում և խորհրդարանական մշակույթի զարգացման համատեքստում ուղեղային կենտրոնների (think tanks) դերակատարման հարցերը, որոնք ընկալվում են նաև որպես ժողովրդավարության առաջնական հաստատություններ: Հարկ է նշել, որ թեև երբեմն ուղեղային կենտրոնները դիտարկվում են քաղաքացիական հասարակության ընդհանուր համապատկերում, սակայն արտերկրի ակադեմիական շրջանակներում առավել մեծ տարածում է գտնում այն մոտեցումը, որ վերջիններս հանրային քաղաքականության ինքնուրույն սուբյեկտներ են: Ավելին, վերջին

տասնամյակներում որոշ երկրներում հանրային քաղաքականության, որոշում կայացնողների և հասարակական կարծիքի ձևավորման վրա իրենց ազդեցության նշանակալի մեծացման հետևանքով ուղեղային կենտրոնները արդեն իսկ դիտարկվում են որպես ոչ ֆորմալ «հինգերորդ իշխանություն»՝ օրենսդիր, գործադիր, դատական իշխանություններից և «չորրորդ իշխանություն» համարվող ՁԼՄ-ներից հետո: Այս առումով մեծապես կարևոր է օրենսդիր իշխանություն-ուղեղային կենտրոնների հանրույթ փոխգործակցության խնդիրը, քանի որ մասնակցելով խորհրդարանական լսումներին, օրենսդրական նախագծերի մշակմանը, մատուցելով խորհրդատվություն կամ փաստերի և փորձագիտության վրա հիմնված վերլուծություններ՝ ուղեղային կենտրոնները հնարավորություն են տալիս օրենսդիրներին ընդունելու առավել հիմնավորված և արդյունավետ որոշումներ: Բացի այդ, օգտագործելով իրենց հաղորդակցային և կրթական գործառույթը՝ ուղեղային կենտրոնները մեծ ներդրում են ունենում առավել իրազեկված ընտրազանգվածի ձևավորման գործում, որն ի զորու է առավել հիմնավորված ու փաստարկված որոշում կայացնելու ընտրություններին և արդյունավետորեն առաջ մղելու սեփական շահերը: Հավելենք, որ ուղեղային կենտրոնները կարող են նշանակալի դերակատարում ունենալ նաև օրենսդրական նախագծերի հանրային լեգիտիմացման գործընթացում: Այսպես, փորձագիտական հանրույթի հետ համագործակցության անբավարար մակարդակի պայմաններում քաղաքական վերնախավը հաճախ «միայնակ է մնում» բարդ, ոչ ժողովրդահաճո, բայց հաճախ անհրաժեշտ որոշումների և օրենսդրական նախաձեռնությունների նախապատրաստման և ընդունման գործընթացում: Մասնավորապես, հաճախ չի կարողանում ապահովել համապատասխան բարենպաստ տեղեկատվական միջավայր, փորձագիտական շրջանակների կողմից չի ստանում բավարար աջակցություն՝ հասարակությանը այդ որոշումների դրդապատճառների արդարացիությունը, սեփական ակնկալիքները ներկայացնելու և արդյունքների գնահատման խնդիրներում: Սա հաճախ թուլացնում է քաղաքական իշխանության հանրային դիրքերը, ինչն իր հերթին հասարակական դժգոհությունը քաղաքական ցնցումների և անհնազանդության վերափոխվելու առումով որոշակի ռիսկեր է ծնում:

2. Ատենախոսության 92-րդ էջում հեղինակը նշում է հետևյալը. «Հայաստանի երկրորդ Հանրապետության ինքնիշխանությունը, ինչպես նաև ինստիտուցիոնալ համակարգն ընդհանրապես ածանցված էին Խորհրդային Միությունից: Ունենալով հարաբերական ինքնուրույնություն՝ թե՛ Հայաստանը և թե՛ Խորհրդային Միության մյուս անդամ երկրները գտնվում էին աստիճանակարգային գերակայության ներքո: Հետևաբար, զուր է խոսել խորհրդարանական ինքնիշխանության ամրապնդման, ինչպես նաև խորհրդարանական մշակույթի զարգացման և ժողովրդավարացման մասին»: Համաձայնելով հեղինակի պնդմանը՝ այնուամենայնիվ, խնդրո առարկա հարցի վերաբերյալ ցանկալի է ստանալ առավել մանրամասն պարզաբանում: Հայտնի է, որ աշխարհի բազմաթիվ պետություններ ունեն դաշնային համակարգ և դրանց մաս կազմող առանձին ինքնավար միավորները նույնպես գտնվում են, այսպես կոչված՝ կենտրոնի աստիճանակարգային գերակայության, համակարգման կամ որոշակի վերահսկողության ներքո և ունեն խիստ հարաբերական անկախություն: Նշվածի համատեքստում հարց է առաջանում արդյո՞ք հեղինակի պնդումը համընդհանրական է, կարող տարածվել նաև այդ երկրների ինքնավար միավորների վրա և նրանց դեպքում նույնպես զուր է խոսել խորհրդարանական մշակույթի զարգացման և ժողովրդավարացման մասին, թե՛ այն վերաբերում է կոնկրետ ԽՍՀՄ կազմում գտնվող հանրապետություններին: Քանի որ, եթե պնդումը վերաբերում է միայն ԽՍՀՄ կազմում գտնվող հանրապետություններին, ապա կարծում ենք հարկ էր շեշտադրել առավել բնութագրական գործոններ:

3. Ատենախոսության գիտական նորույթների շարքում հեղինակը առաջարկում է նաև 2016 թ. «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքում և 2016 թ. ՀՀ ընտրական օրենսգրքում կատարել փոփոխություն՝ սահմանել կարգ, որ խորհրդարանում յուրաքանչյուր տարի ռոտացիոն սկզբունքով, խորհրդակցական ձայնի իրավունքով ներկայացված լինեն քաղաքացիական նախաձեռնություններ և հասարակական կազմակերպություններ, ինչի նպատակն է խորհրդարանական մշակույթի կայացման գործընթացում քաղաքացիական հասարակության կառույցների դերակատարման բարձրացումը: Մեծապես կարևորելով քաղաքացիական հասարակության դերն ու նշանակությունը խորհրդարանական և

հայտ բերել նոր ռիսկեր, որոնց անտեսումը չի բխում ՀՀ ազգային շահերից և անվտանգության ապահովման հրամայականից:

Այսուհանդերձ, կարևորելով կատարված աշխատանքը, ատենախոսության գիտական նորույթները և արժեքավոր եզրակացությունները, ցանկանում ենք նշել, որ արված դիտողություններն ու բարձրացված հարցերը չեն նսեմացնում ներկայացված ատենախոսության արժեքը:

Ելնելով վերոշարադրյալից, գտնում ենք, որ **Մագդա Արմենի Արսենյանի «Խորհրդարանական մշակույթի կայացման նախադրյալները Հայաստանի Հանրապետությունում»** ԻԳ.00.02 - «Քաղաքական ինստիտուտներ և գործընթացներ» մասնագիտությամբ քաղաքական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսությունը լիովին համապատասխանում է ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 7-րդ կետի պահանջներին, իսկ ատենախոսն արժանի է հայցվող գիտական աստիճանին:

Գրախոս՝

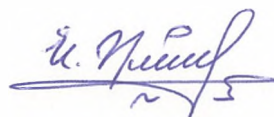

Վարդան Աթոյան

ՀՊՏՀ «Ամբերդ» հետազոտական կենտրոնի փոխտնօրեն-ավագ փորձագետ,
ՀՊՏՀ իրավագիտության և քաղաքագիտության ամբիոնի դոցենտ,
քաղաքական գիտությունների դոկտոր

Քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ Վ. Աթոյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝

Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի գիտական քարտուղար,

Ն. Դարբինյան
ք. Երևան, 02.12.2020